

ция), Национальный институт прикладных исследований г. Ренн (Франция).

2. По инициативе проф. С.Моншо (Реннский университет), кафедра геоэкологии вошла в региональную сеть кафедр ЮНЕСКО по Юго-восточной Европе RENED. Доценты Л.А. Багрова и А.С. Мазинов участвовали в двух рабочих семинарах сети RENED в Софии (2002 г.) и Созополе (2003 г.) в Болгарии, где были представлены доклады о подготовке специалистов в сфере устойчивого развития в ТНУ и обоснована необходимость создания кафедры ЮНЕСКО «Устойчивое развитие и экоэнергетика». Там же была получена положительная рекомендация относительно создания кафедры ЮНЕСКО от проректора Софийского университета Д.Стоянова и директора Европейского Центра Высшего образования (ЮНЕСКО – CEPES, Бухарест) проф. Ж. Садлак.

3. В ноябре 2002 года проф. В.А. Боков и доц. Л.А. Багрова приняли участие в работе I Международного Симпозиума кафедр ЮНЕСКО в Париже, посвященного десятилетию Программы UNITWIN. Через зам. постоянного представителя Украины при ЮНЕСКО в библиотеку организации переданы книги о ТНУ и информация о работе над проектом по экоэнергетике.

4. Были установлены контакты с Национальной комиссией по делам ЮНЕСКО в Киеве и получено согласие для регистрации кафедры ЮНЕСКО. Проректор ТНУ проф. В.Н. Бержанский в мае 2003 г. участвовал в рабочей встрече украинских кафедр ЮНЕСКО. На протяжении последующих двух лет выполнялась официальная процедура по созданию кафедры (переписка по согласованию документов, получение рекомендаций, предоставление необходимой информации и др.). Затем документы для регистрации кафедры были направлены Национальной комиссией Украины для рассмотрения в штаб-квартире ЮНЕСКО в Париже.

5. Наряду с организационно-подготовительной работой проводилась разносторонняя научно-исследовательская деятельность - участие в конференциях и семинарах, разработка учебных программ, публикации статей и учебных пособий, проведение презентаций выполненных проектов, подготовка специалистов, магистров и аспирантов по вопросам устойчивого развития и возобновляемой энергетики. Выполнились дипломные, магистерские и курсовые работы по темам, связанным с проблемами устойчивого развития и экоэнергетики. Создан научно-образовательный информационный Центр «Солнечный век» для подготовки студентов, специализирующихся по экоэнергетике, для проведения научных исследований студентов, аспирантов и преподавателей.

6. Установлены тесные рабочие контакты с коллегами из Харьковского национального университета им. В.Н.Каразина, Восточно-Европейской Ассоциацией энергетических предприятий и энергосбережения (Харьков), Институтом Возобновляемой энергетики НАНУ. В сентябре 2003 г. кафедру посетил и ознакомился с работой над проектом лауреат Нобелевской премии Жорес Алферов. Преподаватели кафедры принимали участие в подготовке материалов по разработке Стратегии энергетического развития Крыма для СМ АРК.

7. Образование кафедры под эгидой ЮНЕСКО даст новый импульс в укреплении международных связей и позволит шире использовать мировой и Европейский опыт охраны окружающей среды и рационального использования природных богатств, позволит лучше использовать в области образования специалистов по устойчивому развитию и экологической энергетике, поможет развитию партнерства университетов. Эти направления работы вполне соответствуют глобальным задачам формирования общего образовательного и научного пространства в рамках Болонского процесса. В ТНУ этот процесс сопровождается активизацией международных контактов, работой над совместными программами высших учебных заведений. Студенты-геоэкологи А.Шаханов, Е.Жерновникова, Д.Сметанко, В.Яшенков уже прошли тренинг в университетах в Манчестере и Ренне. Ассистент А.Н.Рудык в 2006 году ознакомился с развитием альтернативной энергетики в Калифорнии (США). Благодаря работе в рамках проекта получен *Сертификат о признании качества преподавания* на географическом факультете ТНУ от Географического Департамента Реннского (Франция) университета.

В настоящее время проходит процесс оформления кафедры, выбор приоритетных направлений исследований, поиск источников финансирования и др.

Мандрик Я.І.

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПАРТІЙНИХ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ УРСР ПО ПІДГОТОВЦІ МАСОВИХ КОЛГОСПНИХ КАДРІВ У РОКИ ЗАВЕРШЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ПРОВАЛ

Роки другої п'ятирічки (1933-1937рр.) характерні деяким посиленням тракторизації сільського господарства, закінченням процесу колективізації, повним знищенням індивідуальних господарств. На селі панівним стає колгосп. Як же розвивався процес забезпечення сільськогосподарського виробництва кадрами масових професій в ці роки, адже колгоспи поступово зміцнювалися і спеціалістів дуже потрібно було.

Певні зміни в цей період спостерігалися в оснащенні сільського господарства технікою. В роки першої п'ятирічки близько половини тракторів, що надійшли в сільське господарство, були імпортними. В 1933 році МТС і радгоспи отримали всі сільськогосподарські машини тільки вітчизняного виробництва. За роки 2-ї п'ятирічки кількість тракторів у

МТС збільшилась на 41,5 тисяч і досягла 83,7 тисяч одиниць, комбайнів - на 21,8 тисяч і досягла 22,1 тисяч одиниць¹.

Колгоспи і МТС мали також іншу сільськогосподарську техніку, в тому числі, 220,2 тисяч жнивварок,

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПАРТІЙНИХ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ УРСР ПО ПІДГОТОВЦІ МАСОВИХ КОЛГОСПНИХ КАДРІВ У РОКИ ЗАВЕРШЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ПРОВАЛ

56,9 тисяч молотарок, 402,8 тисяч сівалок (тракторних і кінних), 10,8 тисяч машин для збирання технічних культур, 54,5 тисяч тракторних плугів.

Однак, якщо взяти такий факт, де в більшості розміщувалася основна техніка – трактори, то видно: в 1937 році із 83,7 тисяч цих машин в колгоспах було лише 700 одиниць, основна маса – 67,6 тисяч – була в руках держави і розміщувалась в МТС, а 15,3 тисяч – в радгоспах².

У такий спосіб держава прив'язала до себе слабкі колгоспи і отримувала від них зверхприбуток додатково ще за використання техніки.

Покращання оснащення сільськогосподарської технікою дозволило на кінець 2-ї п'ятирічки розпочати механізацію основних виробничих процесів. Загальний обсяг всіх тракторних робіт в колгоспах України в 1933 році виріс до 11 млн. га, а в 1938 році він становив вже 46,4 млн. га умовної оранки. В 1937 році понад 4/5 загальної площі всіх видів оранки виконували трактори, близько 40% площ ярих і озимих культур засівали тракторними сівалками, а комбайни збирали 40% площ зернових колосових культур.

Однак, із завершенням колективізації в роки другої п'ятирічки до завершення механізації сільського господарства було ще дуже далеко. На 1935 рік тяглові сили сільського господарства були механізовані тільки на 22%. Механічна тяглова сила зрівнялась із кінною тільки в 1935 році. Напередодні радянсько-німецької війни вона складала 77,7% енергетичної потужності сільського господарства³. Тобто, основний обсяг робіт в колективних господарствах України на кінець 30-х років продовжував виконуватися вручну. Важка фізична праця забирала в колгоспників здоров'я і час, не давала їм можливості приділяти належну увагу своєму духовному, культурному розвитку, негативно відбивалася на розвитку українського села в цілому.

Посилення механізації сільського господарства (хоча цей процес ще далекий до завершення і зараз) вимагало постійного зростання кількості спеціалістів масових професій. Справа була не тільки в кількісному зростанні. Поступово, в міру зростання впливу техніки в сільському господарстві, зростало і значення механізаторів. Змінюється їх становище, місце в системі суспільних відносин на селі, вплив на його культурний розвиток. Механізатори все більше виділяються в особливу категорію колгоспників-працівників МТС. Вони стають передовим прошарком колгоспного населення. Але, з другого боку, перебуваючи на роботі в державі, механізатори все більше відриваються від землі, удержавлюються і поступово стають найманими державою працівниками, які обробляють землю, але якихось господарських почуттів до неї зовсім не відчують.

Звичайно, що довго таке становище не може існувати, настає період, коли земля не витримує панування над собою відчуженої, хоча і освіченої людини і ми поступово просуваємося до екологічної катастрофи.

Як же вирішувалася проблема масових кадрів в роки другої п'ятирічки, який був їх культурний рівень розвитку? Основною формою їх підготовки і далі залишалася курсова, але в її організації проявляються певні особливості. Рада Праці та Оборони випускає в 1933 році дві важливі постанови: 4-го вересня – "Про організацію використання тракторного парку", і 21-го вересня – "Положення про тракториста", якими ліквідувалася короткотермінова підготовка механізаторів. Вказувалося на необхідність організації постійно діючої школи для навчання бригадирів тракторних бригад і механіків.

Виконуючи ці постанови, на об'єднаному листопадовому (1933 рік) пленумі ЦКК і ЦК КП(б)У було поставлено завдання про зміну строків навчання на курсах, про організацію на базі деяких курсів шкіл механізаторів. З реорганізацією шкіл колгоспної молоді в 1932 році в загальноосвітні школи, підготовка механізаторських кадрів з 1933 року зосереджується безпосередньо при МТС, які стають основною ланкою в цьому процесі⁴.

В деякій мірі це був крок вперед. Перш за все тому, що навчання при МТС не відірване від виробництва. Це давало можливість курсантам краще вивчати техніку і виробничі процеси. Разом з тим, навчання трактористів було продовжено до 4-х місяців. З другого боку, навчання при МТС мало свої негативні сторони. Було важко поєднувати працю і навчання і, як правило, останнє часто опинялося на другому плані.

Крім того, курси при МТС не мали спеціальної навчальної бази, приміщення і обладнання, що не дозволяло поставляти туди підручники і наочність. Курси зовсім не були підготовленими для навчання механізаторів широкого профілю, вони готували вузьких спеціалістів (трактористів за марками тракторів), кожний новий тип машини породжував нову спеціальність. Це вимагало додаткових коштів і часу на підготовку. Не потрібно забувати ще однієї вагомої причини, яка стала на перешкоді організації курсів в Україні після голодної зими 1932-1933 року. Це добре видно на прикладі роботи курсів ветфельдшерів. Так, на 15 лютого 1933 року повинні були набрати на навчання 800 осіб, а, фактично, було набрано на 15 березня (місяць після початку занять) всього 248 осіб. Головна причина – відсутність харчування, голод. З цієї причини, набрані на курси слухачі в Білоцерківському та Коростенському районах були розпущені, це саме сталось на курсах при Кутинському веттехнікумі. НКЗС УРСР просив включити цих 800 курсантів, які повинні бути набрані на навчання, до централізованого фонду постачання і забезпечити курсантів стипендіями.

Через відсутність продуктів, прохання НКЗС республіки не було виконано.

У лютому 1934 року виходить постанова ЦК КП(б)У "Про реорганізацію курсів підготовки комбайнерів у стаціонарні школи з 6-ти місячним строком навчання", згідно якої підготовка комбайнерів переводилась з курсової на стаціонарну⁵.

Збільшуються строки навчання з усіх інших спеціальностей. В 1936 році, як уже говорилося, трактористів готували на 4-х місячних курсах, шоферів – у механізаторських школах з строком навчання 6 місяців,

школи бригадирів тракторних бригад були розраховані на 8 місяців, а школи механіків по комбайнах і автотехніків – на 12 місяців. Це, звичайно, покращувало якість підготовки цих спеціалістів.

Створюються стаціонарні школи підготовки шоферів, механіків, бригадирів тракторних бригад. В Чернігівській області в 1936 році працювало 8 стаціонарних шкіл, 5 із них готували комбайнерів, 2 – механіків, 1 – шоферів⁶.

У лютому 1934 року ЦК КП(б)У запропонував у найстисліші строки укомплектувати курси трактористів, комбайнерів, механіків-молотарок; випускати спеціалістів тільки після екзаменаційної перевірки. З цього року в Україні розпочинається докорінна перебудова системи підготовки масових кадрів для радгоспів. Мережа курсів з тривалим строком навчання збереглася, але одночасно створюються постійно діючі школи з навчально-виробничими майстернями. Вони стають основною формою підготовки кадрів механізаторів для радгоспів. Протягом 1934-1936 років в УСРР для радгоспів було підготовлено близько 22,8 тисяч кадрів масових професій⁷. У 1937 році запроваджується нова система підготовки колгоспних кадрів. На базі кращих районних колгоспних шкіл (РКШ) були створені однорічні школи колгоспних практикумів для підготовки агротехніків, ветеринарів, бухгалтерів і 6-ти місячні школи для підготовки бригадирів і ланкових. В решту РКШ різноманітнішими стали спеціальності випускників. Якщо за першу п'ятирічку вони в основному готували голів колгоспів, бригадирів, тобто, керівників господарств, то тепер в них навчалися техніки-рільники, зоотехніки-практики, колгоспні ветфельдшери та інші спеціалісти масових професій.

Зміцнюється база курсів. Так, в 1934 році в 20-ти школах механізації Донецької області були 52 комбайни, 25 тракторів, 31 автомашина⁸.

Згідно рішення Наркомзему СРСР від 24 вересня 1934 року без певної матеріально-технічної бази для навчання школи заборонялося відкривати.

У кращу сторону змінюється склад викладачів курсів. Обласні парторганізації посилали із заводів, інститутів, технікумів спеціалістів для роботи викладачами на курсах механізаторів. Так, Харківський обком компартії в 1934 році направив в школи механізаторів 45 спеціалістів для роботи викладачами. Всього в Україні в 1934 році для роботи викладачами було направлено на різні курси і в школи 430 осіб, із них 100 – із центральних органів, 200 – із вузів і технікумів, 130 – із обласних організацій⁹.

У роки 2-ї п'ятирічки підвищуються вимоги до загальноосвітньої підготовки курсантів. Для вступу на курси трактористів освіта повинна була бути не нижча 3-х класів, на курси комбайнерів – не нижча 4-х класів. Для вступу до школи бригадирів тракторних бригад крім загальної підготовки, курсант повинен був мати виробничий стаж не менше двох років. Приймалися туди тільки ударники-трактористи, які мали першу категорію і освіту не нижчу 4 класи¹⁰.

На курсах і в школах механізації створюються спеціальні атестаційні комісії для перевірки знань випускників. їм починають присвоювати кваліфікацію і розряди. При обкомах партії створюються спеціальні комісії, які слідкували за набором курсантів, умовами роботи шкіл і курсів. Так, при Дніпропетровському обкомі партії в комісію входили 25 осіб. У 1934 році вона перевірила знання курсантів, в результаті якої із 5814 осіб 288 курсантів (4,5% від загальної кількості) були виключені із шкіл і курсів з причини низької успішності. Звичайно, що всі ці заходи вплинули на якість підготовки механізаторів. Так, Ольгопільську школу механізації Вінницької області в 1933-1937 роках закінчили 1513 водіїв, 418 комбайнерів. Атестаційна комісія визнала їх знання добрими. Школа мала 11 навчальних аудиторій, майстерні для практичних занять, бібліотеку. В школі працювали 24 виконавці з вищою і середньою спеціальною освітою¹¹.

1936 році в республіканській Кіровській школі атестаційна комісія встановила в 86,2% випускників відмінні та добрі знання. Її робота була відмічена Наркомземом СРСР. НКЗС України виділив для преміювання кращих викладачів 2,5 тисячі крб. і 800 крб. – для преміювання кращих учнів¹².

Як бачимо, зрушення в роки 2-ї п'ятирічки в підготовці масових колгоспних кадрів були. Вдосконалюється їх підготовка, поліпшується якість навчання. На жаль, все це були одиничні факти. Вся система курсової підготовки кадрів масових професій для сільського господарства України в роки другої п'ятирічки була ще дуже недосконалою. Так, 23 лютого 1934 року ЦК КП(б)У приймає постанову "Про перебіг підготовки кваліфікованих кадрів для МТС", де змушений був визнати, що комплектування курсів проходить незадовільно. Наприклад, план комплектування курсів машиністів молотарок в республіці виконаний до 10 лютого (заняття розпочалися ще 1-го січня) лиш на 30%, а по окремих областях ще менше: наприклад, по Вінницькій області – на 18%, Харківській області – на 18% і т.д.

Рівень підготовки курсантів залишався ще дуже низьким. З цих причин ЦК партії категорично заборонив випускати з курсів і шкіл слухачів без старанної перевірки знань і присвоєння їм кваліфікації¹³.

За завданням ЦК КП(б)У було перевірено ряд курсів для підготовки масових кадрів. Картина в цілому була нерадісна. Наприклад, курси комбайнерів при Мелітопольській МТС не мали навчальних класів. В гуртожитку не було світла. Самі гуртожитки не опалювалися (на дворі лютий), не прибиралися, води не було. Не було підручників і зошитів. Курси для підготовки трактористів при цій же МТС були в такому ж стані: не було навчальних класів і т.д. Фінансів своїх курси не мали, хоча МТС отримувала для них 5 тисяч крб. Вони витрачалися на іншу мету, зокрема, на ремонт тракторів.

Така ж картина була виявлена на курсах трактористів при Троянівській МТС, на Літенських курсах на Вінниччині¹⁴ тощо.

Після роботи цієї комісії, після виходу постанови ЦК КП(б)У від 23 лютого 1934 року в наступні роки обстановка мало в чому змінилась. Тому 15 січня 1936 року ЦК КП(б)У приймає нову постанову "Про хід підготовки масових технічних та колгоспних кадрів по системі НКЗС УСРР". Сільськогосподарський відділ ЦК перевірів роботу ряду шкіл, курсів, районних колгоспних шкіл, курсів при МТС по Одеській, Вінниць-

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПАРТІЙНИХ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ УРСР ПО ПІДГОТОВЦІ МАСОВИХ КОЛГОСПНИХ КАДРІВ У РОКИ ЗАВЕРШЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ПРОВАЛ

кій, Донецькій, Дніпропетровській, Харківській областях і в МА СРР. Ось яку обстановку було виявлено, наприклад, у Володарській школі комбайнерів на Донеччині. Із перевірених 113 курсантів в 35 осіб були виявлені незадовільні знання (1/3 від загальної кількості), а офіційні дані керівництва школи були всього 2,6%. Через погані побутові умови на курсах комбайнерів у цій області була дуже висока плинність слухачів.

Так, у Новосвітлівській МТС покинули курси 17 слухачів із 30.¹⁵

Таке ставлення до підготовки комбайнерів негативно відбилось на рівні їх кваліфікації і результатах праці. Наприклад, у Вінницькій МТС в 1936 році зібрали на один комбайн по 6 га зернових, в Багалийській – 17, в Хмельницькій – по 18, в Ямпільській – по 18 тощо. Важливим було те, що такий низький рівень роботи комбайнерів у МТС України був навіть нижчим від рівня 1933 року, коли в республіці вперше було застосовано на полях комбайни.

Незадовільним був стан інших шкіл і курсів. Погано були обладнані Перещепинська школа комбайнерів у Дніпропетровській області, Березівська школа трактористів у Одеській області, Балтійська школа комбайнерів і трактористів у Молдавії, дуже низькою була навчальна дисципліна в Ольгопільській школі трактористів на Вінниччині, Володарській школі трактористів на Донеччині тощо. Багато шкіл не було забезпечено підручниками, зошитами, в більшості з них були відсутні гуртожитки, а там, де вони були, умови проживання в кімнатах були просто жахливими¹⁶.

Із цих причин зразу ж після виходу вище названої постанови від 1 квітня 1936 року виходить нова тепер уже спільна постанова ЦК КП(б)У і РНК республіки "Про організацію в областях постійних 6-ти місячних агрозоотехнічних курсів". Нею проголошувалось створення на базі РКШ стаціонарних курсів з контингентом 3,5 тисяч осіб. Всього організовувалось таких 37 курсів для підготовки кваліфікованих агрозоотехнічних кадрів із числа найбільш передової колгоспної молоді.

Кошти виділялись облвиконкомами, Наркомфіном України і лиш частина - колгоспами. Тобто, ці курси переходять фактично на державне утримання, що покращувало їх роботу¹⁷.

Дещо поліпшується робота пов'язана з відбором працюючої молоді на курси. В першу чергу посилались на навчання комуністи і комсомольці.

Посилнюється роз'яснювальна робота, курсантам стала надаватись матеріальна допомога. Збільшуються витрати держави на навчання курсантів. Так, в 1934 році вартість навчання 1-го курсанта тракторних курсів зросла до 194 крб. на рік, на курсах трактористів-бригадирів – до 108 крб., на курсах комбайнерів – до 194 крб.¹⁸ арк. 43] тощо. Зростають асигнування з держбюджету на утримання курсів і шкіл. Всього по Україні тільки в 1936 році було виділено на організацію курсів 7,5 млн. крб., що становило 1/5 частину всіх витрат з держбюджету республіки на підготовку кадрів¹⁹.

За всі роки другої п'ятирічки (1933-1937 роки) в Україні було підготовлено 644,5 тисяч спеціалістів масових професій, в тому числі 210,2 тисяч механізаторів. У кінці 1937 року в МТС працювало 170 тисяч трактористів, машиністів та інших спеціалістів масових професій²⁰.

Однак, зусилля партійних та радянських органів УРСР (які всіляко рекламувались) по підготовці масових колгоспних кадрів у роки завершення насильницької злочинної колективізації в українському селі зазнали повного провалу. Проблема кадрів залишилася гострою у сільському господарстві УРСР у всі роки існування радянської влади і була однією із основних причин відставання у його розвитку.

Джерела та література

1. Центральний державний архів органів державної влади і органів державного управління (далі), ф. 166, оп. 17, спр. 1721, арк.. 14.
2. Листопадовий об'єднаний пленум ЦК і ЦК КП(б)У. Партвидав ЦК КП(б) – Харків. – 1933. – С. 100.
3. ЦДАОДВОДУ, ф.5, оп. 1, оп. 1917, арк..84..
4. Народне господарство Української РСР. – К., 1957. – С.35.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО) ф.1, оп. 2702, спр. 456, арк.60.
6. ЦДАОДВОДУ, ф. 2623, оп. 1, спр. 2547, арк. 499.
7. ЦДАОДВОДУ, ф. 166, оп. 17, спр. 842, арк.. 14.
8. ЦДАГО, ф. 1, оп. 221, спр. 459, арк.. 34.
9. ЦДАГО, ф.1, оп. 164, спр. 434, арк. 123.
10. ЦДАГО, ф. 1, оп. 164, спр. 13, арк.. 464.
11. ЦДАОДВОДУ, ф. 256, оп. 1, спр. 1154, арк.. 24.
12. ЦДАОДВОДУ, ф. 166, оп. 16, спр. 1917, арк. 30–31.
13. Народа в ЦК КП(б)У // Комуніст. – 1936. – 16 січня.
14. ЦДАОДВОДУ, ф. 160, оп. 17, спр. 362, арк. 8–9.
15. ЦДАГО, ф. 1, оп. 2702, спр. 419, арк. 3–5.
16. Працюють школи механізаторів // Комуніст. – 1936. – 16 січня.
17. ЦДАГО, ф. 1, оп. 2704, спр. 24, арк. 14.
18. ЦДАГО, ф. 1, оп. 2704, спр. 7986, арк. 43.
19. ЦДАОДВОДУ, ф. 5, оп. 1, спр. 633, арк. 12.
20. ЦДАОДВОДУ, ф. 5, оп. 1, спр. 2039, арк. 43.